

Boekbesprekingen

P. Lerch: *Die totale Prothetik: Die neue Synthese - Physiologie*. 219 pag., 452 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, London, São Paulo, Tokyo 1986. Prijs DM 380,—. ISBN 3 87652 430 X.

Het onderhavige boek is in feite een fraai verzorgde handleiding met zeer veel plaatjes en weinig tekst. Stap voor stap wordt in chronologische volgorde besproken hoe een volledige prothese zou kunnen worden gemaakt. Voor het afdrucken wordt de techniek volgens Frush/Lerch gebruikt; voor het bepalen van de relatie die van McGrain/Gerber; de modelanalyse is volgens Lerch en voor het opstellen van de molaren en het type articulator wordt het zogenaamde Condylar-Prinzip volgens Gerber aangehouden. Ook besteedt de schrijver aandacht aan het terugplaatsen en inslijpen van de prothese in de articulator, nadat de prothese enige weken is gedragen.

Gezien de beperkte mate van detail waarin deze handleiding is geschreven, lijkt zij vooral bestemd voor tandartsen die al enige ervaring in het maken van prothesen hebben, maar nu eens op een andere techniek willen overgaan. Wordt de in dit boek beschreven vervaardigingswijze op de voet gevolgd, dan zal dit ongetwijfeld leiden tot een goed resultaat, gezien de zorg en aandacht die er dan aan de procedure wordt besteed.

Alhoewel in de tekst enige malen auteurs worden vermeld, ontbreken literatuurverwijzingen. Wel is een index opgenomen, evenals een lijst, waarin alle hulpapparaten, materialen en fabrikanten zijn vermeld.

A. C. M. van de Poel

P. Fuchs: *Kronen- und Brückenprothetik heute*. 190 pag., 192 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, London, Rio de Janeiro, Tokyo 1985. Prijs DM 148,—. ISBN 3 87652 501 2.

In zijn voorwoord stelt de auteur dat het boek tot doel heeft een overzicht te geven van de huidige stand van zaken in de 'Kronen- und Brückentechnik'. Vervolgens wordt in zeven hoofdstukken o.a. ingegaan op de functionele analyse, de voorbehandeling van het kaakgewricht en het opheffen van spierspanningen met behulp van spalktherapie en het vervaardigen van kroon- en brugwerk.

De verschillende preparatievormen en kroonvormen worden summier besproken waarbij de telescoopkroon in verhouding de meeste aandacht krijgt. Daarna wordt,

ook weer heel beknopt, ingegaan op de klinische uitvoering van het vooronderzoek, de parodontale behandeling, het uitvoeren van occlusale registraties, diagnostisch opwassen en het prepareren en afdrucken. Tot slot volgt een hoofdstukje over nazorg.

De klinische afbeeldingen welke de tekst begeleiden tonen het type kroon- en brugwerk dat men nogal eens in Duitstalige publikaties tegenkomt, d.w.z. meestal restauraties met overcontour, dichte proximale ruimten en omgeven door ontstoken gingiva.

Samengevat moet worden gesteld dat het in de titel van het boek vermelde onderwerp heel summier en oppervlakkig wordt behandeld. Niet aanbevolen.

J. H. N. Pameijer

Onder redactie van W.A.M. van der Kwast, C. L. Davidson, M. A. J. Eijkman, A. F. Käyser, D. van Steenberghe, J. J. Tas en I. van der Waal: *Het tandheelkundig jaar 1986*. 245 pag., 158 afb. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht/Antwerpen 1986. Prijs f 75,— (bij intekening f 60,—). ISBN 90 313 0724 6.

In haar woord vooraf zegt de redactie dat zij streeft naar bijdragen van praktische betekenis en bijdragen met een meer fundamenteel karakter. De 20 hoofdstukken in 'Het tandheelkundig jaar 1986' voldoen hieraan volledig. Onderwerpen als de duurzaamheid van restauraties, ontwikkelingen op het gebied van de cosmetische tandheelkunde, prothese-kunststoffen en composieten en de meer algemene onderwerpen, zoals een vergelijkend onderzoek van het ziekte- en gezondheidsgedrag van huisartsen en tandartsen, het stimuleren van tandartsbezoek, een Nederlandse visie op het postacademisch onderwijs tandheelkunde, alsmede een tweetal mondheelkundige bijdragen, maken dit duidelijk.

Het behoeft geen betoog dat bij een dergelijke grote diversiteit de kwaliteit van de bijdragen nogal ongelijk is. De bijdragen hebben echter vrijwel allemaal gemeen, dat ze zeer recente informatie bevatten en nodigen tot verder lezen. Jammer is dat niet alle auteurs de moeite hebben genomen de tekst in de gebruikte afbeeldingen in het Nederlands om te zetten.

Samenvattend: De redactie is er ook dit keer weer in geslaagd een aantrekkelijk boek samen te stellen, dat van harte kan worden aanbevolen.

A. C. M. van de Poel

L. Abraham-Inpijn: *Inwendige geneeskunde voor de tandheelkunde*. 257 pag. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht/Antwerpen 1986. Prijs f 75,00. ISBN 90 313 0691 6.

Het eerste Nederlandse boek over de inwendige geneeskunde, geschreven voor tandartsen en studenten in de tandheelkunde is overzichtelijk ingedeeld. In de eerste hoofdstukken worden de diverse aspecten van de medische anamnese besproken, zoals pijn op de borst, kortademigheid en een voorgeschiedenis, waarin sprake is van bloedings- of stollingsstoornissen. In het middelste gedeelte van het boek wordt aandacht besteed aan de status praesens. Onder andere wordt daarbij stilgestaan bij een goede observatie van de patiënt, zowel wat betreft lichaamsbouw, houding en motoriek alsook wat betreft eventuele bewustzijnsdalingen en veranderingen van de huidskleur, zoals cyanose. In het derde gedeelte wordt aandacht besteed aan het onderzoek van de patiënt, zoals het voelen van de pols en het meten van de bloeddruk. Eén van de hoofdstukken is geheel gewijd aan zwellingen in de hals. In het laatste hoofdstuk wordt ingegaan op acute situaties in de tandheelkundige praktijk.

Het is een beknopt geformuleerd, prettig leesbaar boek. Uit het taalgebruik blijkt duidelijk, dat de auteur, hoogleraar in de 'Inwendige Geneeskunde ten behoeve van de Tandheelkunde' bij de Universiteit van Amsterdam, goed is ingevoerd in de diverse aspecten van de tandheelkunde en de tandheelkundige terminologie. De illustraties zijn van goede kwaliteit. Het boek kan zonder reserve worden aanbevolen. Dit geldt zowel voor de tandheelkundige student, die het uiterst bruikbaar zal vinden bij de studie, maar ook voor de tandarts-practicus.

I. van der Waal

H. J. Rimmelink: *The postnatal development of the human maxillary sutural surfaces*. 201 pag. Academisch proefschrift, rijksuniversiteit te Groningen, 1985.

Voor de groei van het aangezicht en voor de therapeutische mogelijkheden van orthopedische krachten, zijn de maxillaire suturen van groot belang. Veel is reeds gepubliceerd op dit gebied, getuige de literatuurlijst behorende bij dit onderzoek, maar een duidelijke basale beschrijving van de suturen met betrekking tot de topografie, oriëntatie, grootte van oppervlak, morfologie van oppervlak, dit alles op verschillende leeftijden, ontbrak. Het is een verdienste van de jonge Doctor dat hij erin

is geslaagd deze beschrijving overzichtelijk en toch in detail te geven.

Aan de hand van negen droge schedels, in dentale leeftijd variërend tussen 0 en 10 jaar, worden, verdeeld over drie leeftijdsgroepen, alle suturen beschreven, en gedocumenteerd door middel van gestandaardiseerde röntgenopnamen en foto's. Voor-, zij- en onderaanzicht worden besproken.

Excerpta odontologica

Correspondentie deze rubriek betreffende te richten aan:

A. C. Lamers, Marggraafstraat 13, 5262 AS Vught.

Sectie II Cariësonderzoek

984. Kariestheorien im Laufe der Zeiten.

Geiser E. Schweiz Monatsschr Zahnmed 1985; 95: 943-8.

In zijn speurtocht naar wetenschappelijke zekerheden ontdekt de onderzoeker steeds weer, dat de absolute waarheid ongreepbaar is en dat hij dus voortdurend genoeg moet nemen met gevolgtrekkingen die de universele waarheid weliswaar zeer nabij kunnen komen, maar die haar toch nooit geheel bereiken. De beoefenaar van de geschiedenis der geneeskunde zal dus ook steeds weer op zulke onvolkomenheden stuiten. Hij zal er zich echter voor dienen te hoeden, in het verleden gevormde theorieën over het ontstaan van een ziekte, o.a. tandcariës, met al te grote stelligheid van de hand te wijzen. Gezien tegen de achtergrond van toenmaals geldende culturele omstandigheden zijn de denkbeelden, die tot deze theorieën hebben geleid, dikwijls te fascinerend en veelzijdig om ze zonder meer te verwerpen. Met veelal nog primitieve middelen zijn onderzoekers soms een verrassend eind in de juiste richting gevorderd.

Uitgaand van de chemisch-parasitaire theorie, die Miller in 1889 in het licht gaf en die na een eeuw in wezen nog algemeen geldig is, schetst de auteur de belangrijkste theorieën die daaraan vooraf zijn gegaan. Hij verdeelt ze in vier categorieën.

1. *De theorie der schadelijke lichaamsvochten.* Volgens deze hypothese, berustend op de humorale pathologie van Hippocrates (460-375 v. Chr.), die meende dat ziekten ontstonden door een slechte menging van lichaamssappen (dyscrasie), wordt een opeenhoping van slijm onder de tandwortels als endogene factor verantwoordelijk geacht voor gebitsverval. Deze opvatting werd nog door Pierre Fauchard

Beschrijving en illustraties zijn uitmuntend.

Het materiaal liet niet toe oppervlakteverschillen te kwantificeren of een analyse te maken van de variabiliteit binnen een leeftijdsgroep. Jammer is het dat de beschrijvingen zich niet uitstrekken voorbij het 10e jaar: met name in de intermaxillaire suture is er nog veel te beleven. Klinische relevantie is bij deze anatomische detailbe-

(1678-1761) betrekkelijk kritiekloos overgenomen. In 'Le Chirurgien-Dentiste ou Traité des Dents' spreekt hij van 'corrosieve' (zure) lymfe als interne oorzaak van cariës. Dit standpunt zou zelfs in de negentiende eeuw nog hier en daar worden gehuldigd.

2. *De ontstekingstheorie*, volgens Galenus (129-199 n. Chr.), die van oordeel was dat overmatige voeding leidde tot ontsteking en in verband daarmee tot verweking van harde tandsubstantie.

Deze opvatting vindt men terug bij de beroemde heelmeeester Ambroise Paré (1510-1590): ook hij meende dat tanden, net als alle andere beenformaties, door ontsteking tot verval raakten. De Britse anatoomchirurg John Hunter (1728-1793) ging eveneens van die opvatting uit en zelfs nog laat in de negentiende eeuw achtte Francis Abbott haar relevant (1879), zij het dat hij het ontstekingsproces liet beginnen met een (nog onbegrepen) chemisch proces.

Bestrijding van deze mening viel Miller niet moeilijk. Immers – zo zei hij – restaureren van caviteiten met gehamerd bladgoud pleit er al voldoende tegen. Wat zouden de gevolgen van zo'n methode niet zijn voor ontstoken bot!

Toch vindt men in beide genoemde theorieën voorlopers van recente opvattingen. Gedachten omtrent overvoeding, corrosieve lymfe en chemische processen weerspiegelen een intuïtief aanvoelen van werkelijkheid, al legde men de verbanden nog verkeerd.

3. *De chemische theorie* is van later datum: zij domineerde in de negentiende eeuw, maar vindt haar bron in de leer van Hippocrates. In 1839 was William Robertson (1794-1870) al overtuigd dat cariës ontstond door chemische invloeden van in de mond achtergebleven voedselresten. Emile Magitot (1834-1897), de accurate Parijse tandarts, kwam in 1867 uit eigen onderzoek tot de conclusie, dat zuren voor het ontstaan van cariës onmisbaar zijn.

Hij vond onverwacht bijval van de ietwat excentrieke Zwitserse tandarts Martin Schlenker (1839-1909), die zijn conclusie

schrijvingen voorsnog onduidelijk en het hoofdstuk hieraan gewijd doet gekunsteld aan.

De algehele indruk die men echter overhoudt bij bestudering is zeer positief en de 'Milo Helman Award' van de American Association of Orthodontics is de fraaie bekroning van dit monnikenwerk.

H. van Beek

ontleende aan uitvoerige experimenten met 16 verschillende wijnsorten! Hoe men echter de werkelijkheid trachtte te benaderen, men kwam er met deze zuurtheorie al dichter bij; alleen men zocht nog geen baat bij de uitkomsten van de geniale onderzoekingen van Louis Pasteur (1822-1895), die de zure gisting onder invloed van micro-organismen ontdekte.

4. *De wormtheorie*, eigenlijk één van de oudste, maar door de auteur voor het laatst bewaard. Zij vond haar oorsprong in het oude, door parasieten vergiftigde Oosten, waar de worm als basissymbool van alle ziekten werd beschouwd. Daar hoorde ook de 'tandworm' toe. Tot ver in de negentiende eeuw heeft deze theorie zich kunnen handhaven, zij het dat de geheimzinnige 'wormen' dank zij de microscopie geleidelijk de gestalte aannamen van micro-organismen.

Op basis van de ontdekking door Van Leeuwenhoek van de bewegende 'animalcula' in 1675, beschreven tal van onderzoekers in de negentiende eeuw parasieten onder uiteenlopende benamingen: 'parasitisch Vegetabil', 'Denticolae', 'Protooccus dentalis' e.d. Leber en Rottenstein hielden in 1867 een schimmel, *Lepthotrix buccalis*, voor de schuldige en nog later sprak Joseph Arkövy (1851-1932) van een 'Invasion nosogener Pilze'. Zuurtheorie en 'worm'-theorie bestonden in die tijd dus naast elkaar: men voelt als het ware dat Miller in aantocht is. Het was aan deze onderzoeker voorbehouden, het juiste verband tussen beide te leggen.

Is echter het verschil tussen de veronderstelde 'wormen' en de in aanmerking komende micro-organismen eigenlijk wel zo groot? Eerstgenoemden vormen immers een uitgebreide groep van ongewervelden met een lang, buigzaam en samentrekbaar lichaam, zonder gelede bewegingsorganen. Welnu – aldus de auteur – als men de door Miller in 1889 gepubliceerde afbeelding beschouwt, lijken zijn bacteriepopulaties daar niet in velerlei opzichten aan te beantwoorden? (Zie afb.) Wat hier ook van zij, in elk geval schept bestudering van het verleden een fascinerend beeld van de